

Reportatge

Banyoles inaugura el Museu Darder del segle XXI

Natàlia Iglesias

Tancat durant més de quatre anys per fer front a una profunda transformació de pell i d'ànima, el nou Museu Darder de Banyoles és a punt d'obrir les seves portes amb la voluntat de consagrar l'ecologia de l'estany i deixar enrere l'antiga vocació d'obscur pavelló vuitcentista. Engrandit, modern i lluminós, el nou equipament, que ara s'anomena Museu Darder. Espai d'Interpretació de l'Estany, ha renovat el seu discurs museològic amb un doble repte: mostrar al visitant com era un museu de ciències naturals del segle XIX i posar l'accent en la singularitat de la conca lacustre de Banyoles i del Pla de l'Estany.

Una renovació urgent

El Museu Darder d'Història Natural de Banyoles va tancar el mes de desembre del 2002 per iniciar les obres de reforma i ampliació que, finalment, s'han dut a terme. Més enllà de la polèmica que es va aixecar arran de l'afer de l'anomenat «negre de Banyoles» –el boiximà dissecat que s'hi havia exhibit durant dècades, fins que les restes van tornar al seu lloc d'origen, a Botswana–, es feia evident que el museu d'història natural banyolí requeria una actuació urgent des de feia temps. L'any 1996, mesos abans que

el boiximà fos retirat de la vitrina de la Sala de l'Home on era la peça «estrella», qualsevol visitant quedava parat davant el panorama de fred, goteres, il·luminació deficient i manca de material bàsic com fulletons o tríptics informatius. La conservadora del museu, Georgina Gratacós, ja feia temps que hi havia posat pell morta: no hi havia més recursos, algunes peces trigaven mesos a ser restaurades i hi havia llista d'espera per obtenir els materials. La calefacció era un luxe i la pluja anava caient sobre les galledes. Una situació molt precària que calia corregir i que feia temps que es reclamava des de diferents veus de Banyoles, especialment des de l'Associació d'Amics dels Museus.

El boximà dissecat fins que les restes van tornar al seu lloc d'origen, a Botswana.

Imatge actual de l'edifici que acollirà el nou Museu Darder. Espai d'interpretació de l'Estany

Quan torni a obrir les portes, previsiblement aquesta primavera, el vell Darder humit i un punt lúgubre donarà pas al nou Museu Darder. Espai d'Interpretació de l'Estany, un lloc modern i funcional, amb tractament propi del segle en què vivim.

No faltará, segur, qui trobi a faltar el regust romàntic i decadent de les antigues sales, habitades per l'esperit del fundador, Francesc Darder. Aquests nostàlgics s'hauran de conformar amb l'exposició de la planta soterrani del nou edifici, que d'alguna manera acollirà la col·lecció Darder d'Història Natural. Una col·lecció que haurà de compartir protagonisme amb l'estany de Banyoles, veritable «peça de museu» des dels punts de vista geològic, botànic, zoològic i ecològic.

Funció pedagògica

Durant dècades, especialment des de començament dels anys 60, el vell museu Darder va ser profusament visitat per escolars banyolins, gironins i d'arreu de Catalunya.

Molta gent de la generació del *baby boom* de les comarques de Barcelona, per exemple, de seguida associen Banyoles amb «aquella excursió que vam fer de petits a veure la carpa Ramona de l'estany i el museu Darder, quan encara hi havia el negre».

En aquelles visites la mainada anava acompanyada per Dolors Marín, encarregada del museu durant trenta anys i recentment traspasada. Lola, com era coneguda a la ciutat, va tenir

cura, juntament amb la seva germana Mercè, també difunta, d'una etapa prèvia a la professionalització del centre, quan per visitar el museu s'havia d'anar a casa de les germanes perquè n'obriessin les portes.

Un dels principals eixos del nou equipament serà respondre qüestions com quina era la funció pedagògica dels museus de ciències naturals del segle XIX, com era un museu d'aquella època o per què tenia tanta importància la taxidèrmia, una pràctica que actualment està en vies d'extinció. Aquesta mirada al passat tindrà el seu espai a la planta soterrani del nou museu, on amb vitrines de l'època, exposició d'animals dissecats, plantes i d'altres materials, es mostrarà un museu de ciències naturals del segle XIX. Uns textos comentaran com eren abans els museus, com s'entenia l'estudi de la natura i es podrà resseguir l'evolució fins avui, molt marcat per l'omnipresent concepte «d'interpretació». En paraules de l'alcalde de Banyoles, Pere Bosch, «no es tracta de tornar a posar allò que hi havia al mateix lloc. Es tracta de reinterpretar i de donar-li un nou sentit». La col·lecció Darder es revisarà, doncs, com a testimoni d'una època lligada a les necessitats científiques i naturalistes.

Durant el Renaixement els naturalistes identificaven els animals que s'havien descrit des de l'antiguitat i les enriquien amb les seves pròpies observacions i comentaris. A partir del segle XVII els estudiosos de la natura van treballar cada vegada menys amb idees preconcebudes i es van bolcar en una zoologia més científic-

L'estany de Banyoles, veritable protagonista del nou equipament cultural.

ca. Al segle XVIII, la necessitat de conèixer la història natural va incitar els governants a ordenar expedicions científiques a les terres exòtiques descobertes a partir del segle XVI. Els naturalistes dibuixaven i explicaven, en obres que es publicaven al seu retorn, la fauna i flora que descobrien a les noves regions del món. A més, les colònies proveïen d'objectes les col·leccions d'història natural que molts afeccionats, la majoria rics, acumulaven en museus privats. Aquest seria el cas dels germans francesos Verreaux, naturalistes, exploradors, aventurers i artífexs de la taxidèmia del guerrer africà dissecat de Banyoles. La taxidèmia, o dissecació d'animals per a mantenir una aparença de vida, és una pràctica de la qual la vella col·lecció Darder n'és un bon compendi, amb peces realment singulars, com l'exemplar d'ai-ai o primitiu mico de Madagascar, una espècie en perill d'extinció.

A la sala soterrani del nou museu també es parlarà de la polèmica del boiximà i s'evidenciarà com ha canviat l'estudi de les ciències naturals des de llavors fins ara, amb la superació del racisme científic i cultural.

L'estany entra al Museu

L'altre gran eix que mourà el nou Darder és el patrimoni natural del Pla de l'Estany, i molt especialment del llac de Banyoles. Així, tota la planta pis del renovat equipament s'ha habilitat com a

Espai d'Interpretació de l'Estany per donar a conèixer als visitants com és la conca lacustre de Banyoles, el seu funcionament i la seva riquesa de formes de vida, però també la seva fragilitat i la necessitat d'una acurada preservació.

Banyoles assoleix així una aspiració que ja es va formular a final dels anys 70, quan es va sentir parlar per primer cop d'un nou concepte museístic: vincular el Darder amb l'estany de Banyoles. Una idea que ja havia estat suggerida el 1951 pel biòleg Ramon Margalef, partidari de la creació d'un Museu de l'Estany. El 1977, la junta del museu va proposar la renovació de les sales i la introducció d'aspectes relacionats amb l'ecologia de la comarca, tot potenciant un nou vessant d'ecomuseu que permetés conèixer la conca lacustre de Banyoles amb la creació d'una sala de l'estany. Finalment, 30 anys més tard, aquest projecte ha sortit del calaix per fer-se realitat.

Al nou Darder hi haurà un apartat dedicat a la geologia i hidrologia de la conca lacustre i la importància del travertí, amb fòssils trobats a les roques que serviran per explicar la vida a l'estany en temps molt reculats. La història dels assentaments humans també hi tindrà cabuda, amb un resum dels principals esdeveniments de la història humana a la comarca i del paper del llac amb relació a les comunitats que hi han viscut, des del paleolític fins ara, passant pel neolític, els ibers, els romans i l'edat mitjana.

Tota una planta de l'equipament s'ha habilitat per explicar als visitants com és la conca lacustre de Banyoles

La fauna i la flora, la vida vegetal i animal pròpia de l'estany banyolí tindran molt de protagonisme en l'exposició, on destaca un gran aquari que permetrà copsar les característiques de la fauna, les espècies que el poblen i les de nova introducció. En aquest apartat tindrà un lloc específic la vida dels triops, petit crustaci i relíquia dels temps prehistòrics. També hi estarà present un espai dedicat als artistes, pintors, poetes i escriptors que han fet servir l'estany com a font d'inspiració, amb reproduccions d'obres pictòriques i de fragments literaris.

Mapes i mòduls, dibuixos i lupes, tot interactiu i accessible al visitant, com correspon a tot museu que es preï actualment. El nou Darder disposarà de mitjans moderns i noves tecnologies. Per exemple, els visitants podran descarregar-se al telèfon mòbil una mena de guia turística amb plànols i informació sobre la ciutat, el museu i itineraris per l'estany, els recs i la zona de la Puda. Aquesta innovadora aplicació tecnològica s'ha dissenyat com un complement a la visita al museu, ja que oferirà les dades necessàries perquè els turistes puguin veure *in situ* tot allò que a dins hauran pogut conèixer a través d'altres elements, com ara plafons o fotografies. Segons ha explicat el regidor de Serveis Ambientals i Patrimoni Natural de l'Ajuntament de Banyoles, Xavi Vila, a l'entrada de l'edifici hi haurà un punt on els visitants de l'espai, a través de tecnologia *bluetooth*, podran descarregar-se aquesta aplicació al seu telèfon mòbil. La tecnologia que permet desenvolupar aquesta aplicació és molt innovadora, i, tot i que està present ja en 17 països, des del consistori banyolí no tenen coneixement que s'utilitzi en cap altre lloc de Catalunya per subministrar tanta informació.

Edifici multiusos

La renovació del nou equipament ha costat 1.539.59 euros, finançats íntegrament a través de l'1% cultural, als quals s'ha d'afegir el cost de 835.200 euros corresponent al projecte de musealització, finançat per la Generalitat, la Diputació de Girona i l'Ajuntament de Banyoles. En total, 2.374.790 euros per a un projecte arquitectònic que s'ha basat en la renovació però també en la conservació de les parts més representatives del vell edifici, com ara la façana que dona a la placeta dels Estudis. En realitat, l'ampliació s'ha fet cap a la plaça de Pau Casals, tot contribuint a configurar un edifici que barreja passat i present, on la part nova

ARXIU FOTOGRAFIC MUSEU DARDER

Francesc Darder extraient els ous d'un peix.

agafa un volum constructiu diferent, com una pinça que se sobreposa al cos primitiu. En total el nou museu disposarà d'una planta soterrani dedicada a les ciències naturals del vell Darder; una planta baixa on hi haurà la recepció, una botiga de productes relacionats amb l'estany i la ciutat de Banyoles, una sala per a exposicions temporals i una sala d'actes; una planta pis on se situarà l'Espai d'Interpretació de l'Estany; una segona planta destinada a oficines de gestió i despatxos per a les entitats naturalistes de la població com ara Limnos o l'Escola de Natura, per al Consorci de l'Estany i per a la Universitat de Girona; així mateix, l'entresolat de l'edifici està previst que aculli un espai de documentació sobre temes relacionats amb l'estany i la limnologia.

Xavi Vila ha volgut remarcar la voluntat «dinàmica i enriquidora» amb què el Museu establirà relacions amb d'altres entitats i que permetrà que l'edifici tingui més d'un ús. D'aquesta manera sembla que es romangui fidel a una llarga història d'activitats compartides, amb més o menys fortuna.

JOSEP M. MATEU. ARXIU FOTOGRÀFIC MUSEU DARDER.

Sala dels Ocells
del Museu Darder el 1960

L'edifici que ha albergat el Museu Darder està molt lligat a la història dels monjos servites de Banyoles, que l'any 1817 van construir un nou convent a la placeta dels Frares, actual placeta dels Estudis. El 1835 van ser exclaustrats i abandonaren la ciutat; van deixar els seus béns en mans de l'Estat, que va decidir concedir a l'Ajuntament de Banyoles el convent dels pares servites per destinar-lo a escoles, hospital o parròquia. El 1843, el consistori va decantar-se per fer-hi escola, en un moment en què l'edifici estava en mans d'un teatre promogut per la Milícia Nacional banyolina, l'anomenada Compañía Dramática de Aficionados y del Teatro de esta Villa, fundada el 1842. Després va servir com a cos de guàrdia, quarter, torre telegràfica militar, caserna i de nou escola. El 24 d'octubre de 1874 els carlins, que havien ocupat la població, el van fer enderrocar, ja que havia quedat força malmès a causa de la guerra. Durant uns anys el solar va romandre sense ús, fins que el 1890 es van inaugurar les noves escoles. A partir d'aquest moment, l'edifici escolar va haver de compartir l'espai amb altres entitats com Correus i Telègrafs, Jutjat de Pau (fins el 1971) o Museu Darder, des del 1916. Un cop constituït com a museu, el Darder també ha compartit espai amb l'Escola d'Arts i Oficis, l'Acadèmia Abat Bonitus o l'Escola de Formació Professional. Fins al 1990 no es va poder destinar íntegrament com a Museu Darder d'Història Natural.

Recordant el fundador

Per introduir el visitant en l'origen i figura del fundador de l'antic Museu Darder d'Història Natural, uns plafons explicaven qui va ser Francesc d'Assís Darder i Llimona (Barcelona, 1851-1918) veterinari que va ser el fundador i primer director del Parc Zoològic de Barcelona. La seva controvertida figura encara tindrà un lloc en el nou equipament banyolí, on s'explicarà la vida personal i científica de Darder, amb informació sobre les seves tècniques de treball, les seves inquietuds i la seva relació amb la capital del Pla de l'Estany.

Diu la llegenda que va arribar a Banyoles per guarir-se d'una mossegada de lleó al reputat balneari de la Puda.

La versió oficial diu que va venir a Banyoles per iniciar la repoblació piscícola de l'estany des del Laboratori Ictiogenètic de Barcelona, el 1910.

Francesc Darder era propietari d'un comerç naturalista o botiga de ciències naturals ubicat al passeig de Gràcia de Barcelona (al costat del Cafè de Novedades, com indicava a la publicitat de l'època) que proveïa de material, com animals dissecats o models anatòmics, a les escoles i instituts. Era un home força polifacètic, i els seus interessos abraçaven molts camps, però sempre en relació amb la història natural.

El soterrani estarà dedicat a les ciències naturals del vell museu, fundat pel veterinari barceloní Francesc Darder

Francesc Darder també s'interessava per la cria d'animals domèstics i per la piscicultura, era un bon taxidermista, editava revistes d'història natural i fins i tot va arribar a pintar algun quadre amb la fauna com a tema.

El 1910 es va fer la primera Festa del Peix, i es llençaren alevins a l'estany durant una celebració popular. Un any més tard, l'Ajuntament de Banyoles va concedir el títol de Fill Adoptiu del poble al Dr. Darder. El 1915, Francesc Darder i el botànic Arturo Caballero Segarés proposaren al consistori banyolí la creació d'un museu i d'una biblioteca popular. L'Ajuntament va acceptar de seguida i Darder decidí donar la seva col·lecció particular al poble de Banyoles. Per acord municipal, la denominació del nou museu portaria el nom de Museu Darder, en atenció al seu inspirador i donador de les peces museístiques. Finalment, el 22 d'octubre de 1916 es va inaugurar l'equipament cultural, ubicat a la plaça dels Estudis, malgrat que la intenció de la junta gestora era adquirir un terreny al passeig de la Indústria per construir-hi un nou edifici dedicat a biblioteca i museu. Aquest edifici es va convertir finalment en la seu de l'ajuntament.

A l'inici, el Museu Darder estava organitzat en tres seccions: zoologia (mamífers, aus, rèptils i peixos), indústries derivades dels productes animals (cucs de seda, banyes, unglots, pells) i anatomia humana. Aquestes seccions es modificaren durant els anys 40 i 50 del segle XX, en què el museu disposava de tres sales: zoologia, antropologia i folklore. El 16 d'agost de 1960 es va inaugurar una nova instal·lació a la planta baixa, cosa que permeté una nova classificació en cinc sales: Mamífers, Aus, Rèptils, amfibis i peixos, Mineralogia, paleontologia i malacologia, i Antropologia.

El 1963 s'afegí la sala de l'Home i Naturalesa o Artesania i Indústries. Gràcies a aquestes reformes es van poder exposar més peces, com la col·lecció de minerals de Margineda, adquirida el 1966, i les restes paleontològiques trobades a Cornellà de Terri i la Bòbila d'Ordis durant la dècada dels 60.

Als anys 80 es van fer reformes a la planta baixa i el 1986 s'inaugurà la Sala Darder, on es podien veure objectes i fotografies relacionats amb Francesc Darder, la seva vida, el seu temps i la seva relació amb Banyoles. També hi havia mostres d'objectes realitzats amb banyes i dents d'animals, així com una interessant col·lecció de bolets de paper maixé que el Dr. Darder va adquirir, com molts altres objectes, a París.

FRANCESC XAVIER BURTINYÀ. ARXIU FOTOGràFIC MUSEU DARDER

La llista de preus

Un dels conservadors del Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella de Barcelona, Julio Gómez-Alba, va trobar en un vell arxiu de l'antic Museu Martorell una llista d'objectes de ciències naturals de Francesc Darder datada el 12 de febrer de 1887 i amb la inscripció «Llista dels objectes que té en el Museu Martorell Darder, a saber».

El material inclou esquelets d'aus a vint pessetes cadascun, un gran mico africà valorat en vint-i-cinc pessetes, un elefant taxat en dues mil cinc-cents pessetes o una girafa de mil pessetes. Aquests serien els animals de primera categoria, ja que un ratpenat només costava deu pessetes, un cocodril seixanta i un porc «del país» es podia aconseguir per tan sols cent pessetes. La llista, però, conté un objecte amb un preu excepcional: set mil cinc-cents pessetes de l'època, una valoració reservada per a la peça cabdal de la col·lecció, el betjuana o guerrer africà que més tard s'exhibí a Banyoles. Aquest impressionant conjunt de «mòmies» va ser retirat del Martorell un any més tard, per anar al pavelló Darder del passeig de Gràcia de Barcelona. Sembla que el naturalista pretenia vendre's la col·lecció i que en no produir-se la compra per part del Martorell, va optar per tomar-la al seu propi negoci. Van passar vint-i-vuit anys fins que aquest singular compendi de natura morta fou donat a la ciutat on més ressò mediàtic assolí a les acaballes del segle XX. Ara, mentre Darder es retira al subsòl, Banyoles mira d'estar a l'alçada del futur, tot estrenant un museu del segle XXI.